

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ GIMUSIO GYVYBINGO VAIKO SUNKŲ SVEIKATOS SUTRIKDYMĄ DĖL NEATSARGUMO

dr. Aurelijus Gutauskas¹

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.23.8>

SANTRAUKA

Kuomet kalbama apie žmogaus vaisių (dar negimusį kūdikį) ir jam daromą poveikį realiaame gyvenime galimos dvejopos situacijos. Tais atvejais, kuomet dėl motinos veiksmų prarandamas vaisius (negimęs kūdikis), pvz., įvyksta persileidimas, atliekamas abortas, paprastai siekiama sunaikinti moters organizme esantį vaisių, t. y., kad jis išnyktų, žūtų, kad jo nebūtų. Jeigu kūdikis gimsta gyvas ir miršta dėl sužalojimų, patirtų prieš gimstant, asmuo, padaręs tokius sužeidimus, yra atsakingas už tyčinį nužudymą arba neatsargų gyvybės atėmimą, priklausomai nuo kaltės formos, kuria jis veikė. Kitais atvejais, gali būti nustatomi pavojingi (rizikingi) motinos veiksmai, turinys tiesioginės įtakos vaisiui, bet nėštumas baigiasi gimdymu, t. y. gimsta gyvas naujagimis. Kitaip tariant, tokiu atveju moteris atlieka žalingus sau ir vaisiui veiksmus, tačiau nėštumas baigiasi gyvo naujagimio gimimu. Taigi kyla klausimas, kaip tokius motinos veiksmus reikėtų kvalifikuoti. Straipsnyje autorius bando ieškoti atsakymų į šiuos klausimus, pasitelkdamas filosofinius, medicininius bei teisinius argumentus.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Sunkus sveikatos sutrikdymas, naujagimis, gimimo momentas, girtumas, baudžiamoji atsakomybė, neatsargi kaltė.

---

¹ Autorius yra Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros profesorius, Socialinių mokslų (teisė) daktaras, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas.

IVADAS

Nusikalstamomis veikomis žmogaus sveikatai yra kėsiniamos į reikšmingas vertybes, todėl įstatymų leidėjas tokias veikas priskiria prie labiausiai pavojingų reiškinų. Jau pačioje žmogaus gyvenimo pradžioje valstybė, siekdama, kad žmogus taptų pilnaverčiu visuomenės nariu, privalo užtikrinti jo galimybę įgyvendinti konstitucinę teisę į sveikatą. Atsižvelgiant į tai, kad žmogaus gyvybė, sveikata, orumas laikomi ypatingomis vertybėmis, Lietuvos Respublikos Konstitucijos paskirtis – užtikrinti šių vertybių gynimą ir gerbimą². Pripažįstant žmogaus sveikatą viena iš didžiausių vertybių, svarbiausiu baudžiamųjų ir kitų įstatymų uždaviniu tampa šios vertybės apsauga nuo nusikalstamų kėsinių, nes priemonės, kurių pagalba valstybė užtikrina gyventojų sveikatos gynimą ir apsaugą, parodo valstybės požiūrį į žmogų ir jo gerovę. Žmogaus sveikata – viena iš esminių žmogaus teisės elementų. Teisę į žmogaus sveikatos apsaugą įtvirtina ir garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija, kurios 21 straipsnyje skelbiama, kad žmogaus asmuo yra neliečiamas, žmogaus orumą gina įstatymas³. Baudžiamieji įstatymai taip pat saugo žmogaus gyvybę ir sveikatą, tačiau tik kito žmogaus. Štai savizudybė, padaryta laisvu žmogaus apsisprendimu, nėra laikoma nusikalstama veika. Kėsinimasis į savo sveikatą taip pat nėra baudžiamas. Nebus nusikalstamos veikos, jeigu žmogus susižaloja sau ranką ar kitą organą, nepaisant to, jog jis tai daro sąmoningai. Baudžiamajame įstatyme yra tik viena išimtis, kuomet savo sveikatos sutrikdymas gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę⁴. Akivaizdu, kuomet mes kalbame apie vaisiaus praradimo priežastis, jų gali būti pačių įvairiausių: nėštumo nutraukimas motinos prašymu, dėl savaiminio aborto, negimdinio nėštumo, nutraukiant nėštumą dėl medicininių priežasčių, dėl galimos vaisiaus mirties gimdoje. Pagaliau vaikas gali gimti negyvas. Tačiau gyvenime pasitaiko situacijų, kuomet vaikas gimsta gyvas, tačiau jo sveikata sutrikdyta, pvz., dėl motinos vartotų narkotinių medžiagų ar alkoholio. Girtos ar nėštumo metu alkoholį vartojusios gimdyvės nėra naujiena medikams. Tačiau paskutiniaisiais metais ryškėja dar viena problema, susijusi su psichotropinių medžiagų vartojimu. Vaikai gimsta ne tik su alkoholiniu sindromu, bet ir su narkotikų abstinencija⁵. Mokslinės literatūros duomenimis, nėštumo laikotarpiu alkoholį vartoja vidutiniškai 2–7 procentai moterų visame pasaulyje⁶. Kalbant apie paplitimą konstatuojama, jog alkoholį vartoja apie 90 procentų moterų, nėštumo metu jų sumažėja iki 25–60 procentų. Lietuvoje alkoholiu piktnaudžiauja 0,1 procentų nėščiąjų. Tuo tarpu vaisiaus alkoholinis sindromas pasireiškia 0,5–7 iš 1000 naujagimių⁷. Moterų, pripratusių prie įvairių toksinių medžiagų ir narkotikų, skaičius

² Jankauskas K.; Jarašiūnas, E.; Staugaitytė, V. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialios doktrinos nuostatos 1993-2009. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2011, p. 207.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.

⁴ BK 314 str. „Šaukimo į privalomąją karo tarnybą vengimas“ 1 d. įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė karo prievolinkui, kuris vengia šaukimo į privalomąją karo tarnybą sutrikdydamas savo sveikatą, simuliudamas ligą ar sveikatos sutrikdymą, suklastodamas dokumentus ar kitokia apgaule.

⁵ Kaminskienė G. Gerianti nėščioji – „kryželis“ dar negimusiam kūdikiui. 2014 m. rugsėjo 5 d. www.lsveikta.lt. Žr. <https://lsveikata.lt/is-gyvenimo/gerianti-nescioji-kryzelis-dar-negimusiam-kudikiui-1124>

⁶ Januškevičienė L. Tyrimas atskleidė – savo kūdikio sveikata Lietuvoje rizikuoja 3 procentai nėščiąjų. Žurnalas Spectrum. VU. 2018 m. lapkričio 9 d.

⁷ Alkoholis, rūkymas ir alkoholis nėštumo metu. Metodika. 2014 (2019 m. redakcija), p. 7.

nežinomas. Lietuvoje galimai 0,1 procentų nėščių moterų vartojo ar vartoja narkotikus⁸. Taigi susiduriame su dilema – ar žmogaus vaisius, kuris buvo apnuodytas motinos išsčiose, dėl ko patyrė sveikatos sutrikdymus ir gimė gyvas, gali būti laikomas žmogumi galiojančių teisės aktų Lietuvoje prasme? Tyrimui atlikti buvo naudojami sisteminio aiškinimo, aiškinimo atsižvelgiant į doktriną bei aiškinimo atsižvelgiant į teismų praktiką metodai.

NUSIKALTIMŲ ŽMOGAUS SVEIKATAI OBJEKTO PROBLEMA

Veikos pavojingumą lemia įvairios aplinkybės, tačiau svarbiausias veiksnys, nulemiantis žmogaus poelgio pavojingumą ir baudžiamąjį teisinį jo vertinimą, yra vertybės arba gėriai, kuriems šis poelgis daro žalą ar kelią pavojų⁹. Kiekviena valstybė stengiasi jai brangias vertybes ar gėrius apsaugoti įstatymais. Štai Japonijoje reiškama pagarba negimusiai gyvybei. Negimęs vaikas Japonijoje laikomas šeimos nariu, negimusiu, dvasiniu, mistiniu kūnu. Laikoma, kad Rytų religijose embrionas turi sielą¹⁰. Vertingiausi, labiausiai branginami gėriai saugomi baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 1 str. 1 d. įtvirtinta baudžiamojo kodekso paskirtis – baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų¹¹. Galiojančiame baudžiamajame įstatyme XVII skyriuje įtvirtinti nusikaltimai žmogaus gyvybei, o ir XVIII skyriuje – nusikaltimai žmogaus sveikatai. Vadinasi tyčinio ar neatsargaus gyvybės atėmimo ar atitinkamo sveikatos sutrikdymo atveju šių nusikaltimų objektas yra gimęs žmogus. Nors rūšinis šių nusikaltimų objektas yra pats žmogus, t.y. biologinė būtybė, individas (*homo sapiens*)¹². Sveikatos sutrikdymų objektas gali būti tik kito žmogaus sveikata. Nusikaltimai žmogaus sveikatai – tai nusikalstamos veikos, pasireiškiančios neteisėtu, pavojingu, tyčiniu ar neatsargiu žalos padarymu kito žmogaus sveikatai, pažeidžiant kūno audinius ar organus, sutrikdant jų fiziologines funkcijas arba kitaip susargdinant¹³. Tokia nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata apima tiek medicininius, tiek ir teisinius sveikatos sutrikdymo požymius. Taigi nusikalstamomis veikomis kėsinamasi į žmogaus sveikatą kaip natūralią konkreto žmogaus organizmo būklę, be kita ko, į jo fizinę, dvasinę gerovę¹⁴.

Nepaisant medicininių, religinių, filosofinių argumentų, visuomenėje vyrauja (ir nuolat formuojama) nuomonė, kad žmogus yra žmogus tik nuo gimimo momento, negimusio žmogaus

⁸ Alkoholis, rūkymas ir alkoholis nėštumo metu. Metodika. 2014 (2019 m. redakcija), p. 10.

⁹ Piesliakas, V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006, p. 210.

¹⁰ Rudalevičienė P. Nėštumo nutraukimas ir psichikos sveikata. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Mokslinė monografija (bendraautorij). VDU, 2012, p. 133.

¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968.

¹² Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. V., 2000, p. 156.

¹³ Aliukonienė R. Nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata. Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. *Liber Amicorum* prof. J. Prapiesčiui. V. 2012, p.141.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatymas (1 str. 28 p.). 1994 m. liepos 19 d. Nr. I-552.

Žr. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5905/asr>

gyvybė nepripažįstama tokiu teisiniu gėriu, kuriam reikia maksimalios baudžiamosios teisės apsaugos¹⁵. Baudžiamasis įstatymas pradėtas, bet dar negimusį vaiką ir jo teises bei interesus gina tik netiesiogiai. Štai BK 129 str. 2 d. numato galimybę griežčiau bausti asmenį, nužudžiusį nėščią moterį, nei įvykdžiusį paprastą nužudymą (BK 129 str. 1 d.). BK 135 str. 1 d. nėštumo netekimas prilyginamas kitiems sunkiems sveikatos sutrikdymams (kiti sunkūs sveikatos sutrikdymai taip pat išvardinti straipsnio dispozicijoje). Tuo tarpu BK 135 str. 2 d. numatyta griežtesnės atsakomybės taikymo galimybė, jeigu sunkiai sužalojama ar susargdinama nėščia moteris, kuri nebūtinai gali netekti nėštumo. Pažymėtina ir tai, jog BK XVII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ nėra numatyta ir baudžiamoji atsakomybė nėščiai moteriai, net jeigu ji tyčia „atsikrato“ vaisiaus, vienokiu ar kitokiu būdu nešiojamam vaisiui atimdama gyvybę. Be to, neteisėto aborto atveju (BK 142 str.) nusikaltimo subjektas yra specialus – tai kriminalinį abortą atliekantis asmuo, o prašymą pateikusios moters veiksmai dėl vaisiaus pašalinimo iš jos organizmo baudžiamajame įstatyme nekriminalizuoti.

Grįžtant prie Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XVIII skyriaus, kuris įvardijamas kaip „Nusikaltimai žmogaus sveikatai“ ir jame įtvirtintų nusikalstamų veikų (BK 135 str.-140 str.), konstatuotina, jog visų šių nusikalstamų veikų objektu yra žmogaus, kaip fizinio asmens, sveikata. Gyvenime vis dažniau pasitaiko situacijų, kuomet apsvaigusios nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimo moterys pagimdo gyvus, bet tokių medžiagų vartojimo rezultate apnuodytus naujagimius. Ar galima kaltinti motiną žmogaus sveikatos sutrikdymu, kuomet alkoholio ar narkotikų žala buvo daroma dar negimusiam žmogui. Kitaip tariant, naujagimis dar negimęs, o buvo tik žmogaus vaisius motinos kūne? Tokiu atveju kyla klausimas – ar alkoholio, narkotikų vartojimo metu nesant žmogaus, kaip fizinio asmens (nesant nusikaltimo dalyko BK XVIII prasme), galima kalbėti apie atitinkamą jo sveikatos sutrikdymą? Jeigu laikytis pozicijos, kad šiuo atveju galima sutrikdyti tik būsimo naujagimio (būsimo žmogaus) sveikatą, tuomet kalbėti apie sveikatos sutrikdymą jam būtų nelogiška, nes tiesiog nėra nusikaltimo objekto.

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 2 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta nuostata, jog pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį¹⁶. Nusikalstamos veikos sudėtis – abstrahuota traktuotė baudžiamajame įstatyme, sudaranti susistemintą požymių visumą ir yra reikšminga tam tikrai veikai kvalifikuoti¹⁷. Vadinasi nusikaltimo sudėties objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma nulemia tam tikros veikos pripažinimą nusikaltimu. Kitaip tariant, objektyvūs ir subjektyvūs požymiai yra būtini, kad pavojinga veika būtų pripažinta nusikaltimu. Ir jeigu nėra bent vieno iš šių požymių, tai nėra ir nusikaltimo sudėties ir asmuo negali būti patrauktas baudžiamajon atsakomybėn bei nuteistas.

Štai byloje nustatyta, kad moteris vakare ir ryte prieš gimdymą vartojo alkoholį, dėl to, būdama apsvaigusi nuo alkoholio (nustatyta 2,02 promilės etilo alkoholio koncentracija), pagimdė naujagimę, pastarosios kraujyje nustatyta mirtina 4,09 promilės etilo alkoholio koncentracija. Tokia etilo alkoholio koncentracija sukėlė naujagimei hipoksiją ir centrinės

¹⁵ Meilius K. *Nasciturus* statusas antikinėje ir modernioje kultūroje bei teisėje. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Mokslinė monografija (bendraautorius). VDU, 2012, p. 313.

¹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymas Nr. VIII-1968.

¹⁷ Veršekys P. Nusikalstamos veikos sudėties požymio samprata ir ją lemiantys veiksniai. VU. Teisė. 2012. Nr. 82, p. 198.

nervų sistemos pažeidimą, t. y. buvo sunkiai sutrikdyta naujagimės sveikata¹⁸. Šioje baudžiamojoje byloje nustatyta, kad nurodytu laikotarpiu motina pagimdė gyvybingą naujagimę, kuriai konstatuota patologija dėl motinos vartojamo alkoholio. Kitų hipoksijos priežasčių naujagimei nenustatyta. Taigi, moters nėštumas baigėsi gyvybingo naujagimio gimimu, taip pat byloje nustatyti žalingi jos veiksmai, turėję tiesioginę neigiamą įtaką vaisiui. Pati nuteistoji savo organizme esančiu vaisiumi atsikratyti neplanavo, buvo nusprendusi gimdyti ir auginti vaiką. Moters veiksmai buvo kvalifikuoti kaip sunkus žmogaus sveikatos sutrikdymas ir ji buvo nuteista pagal BK 137 str. 1 d.

Minėtoje baudžiamojoje byloje nuteistosios moters gynėjas nesutiko su tokia veikos kvalifikacija ir savo gynybos argumentus grindė tuo, jog moteriai vartojant alkoholį prieš gimstant naujagimiui ir jam dar būnant jos kūne dar negimusiam bei būsimą vaisių apnuodijant alkoholiu, negalima konstatuoti, kad nusikaltimas buvo padarytas prieš žmogų, kaip tai numatyta BK 137 straipsnyje. Anot gynėjo, moters veikoje nėra vieno iš nusikaltimo sudėties elemento – nusikaltimo objekto, o nesant objekto (žmogaus), negalimas ir jo sveikatos sutrikdymas bei negalima ir baudžiamoji atsakomybė apskritai.

Akivaizdu, jog kiekvienoje byloje būtina atskleisti visus nusikaltimo sudėties elementus, įvertinti faktines bylos aplinkybes ir duoti įstatymu pagrįstą teisinį vertinimą. Lietuvoje vaiko gimimo momentas reglamentuotas Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatyme¹⁹: vaiko gimimo momento konstatavimo kriterijai yra viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo (4 straipsnio 2 dalis). Vaiko gyvybingumo požymiai yra savarankiškas kvėpavimas ir širdies plakimas (2 straipsnio 2 dalis). Vadovaujantis šiais kriterijais sprendžiama, ar naujagimis gimė gyvas. Taigi apie žmogų kaip gyvą organizmą kalbama nuo to momento, kai savarankiškai kvėpuojantis ir turintis širdies plakimą vaisius pasirodo iš moters organizmo. Tokio teisinio reglamentavimo taikymas baudžiamojoje teisėje reiškia, kad yra daromas skirtumas tarp „žmogaus gyvybės baudžiamosios teisinės apsaugos pradžios“ ir „žmogaus gyvybės pradžios“. Taigi, negimęs, kaip ir miręs, žmogus negali būti nužudymo ar sveikatos sutrikdymo nukentėjusiuoju (dalyku). Tokios pozicijos laikomasi ir Lietuvos teismų praktikoje²⁰. Civilinio kodekso 2.3 straipsnio 1 d. (fizinio asmens gimimo ir mirties momentas) taip pat įtvirtinta, jog fizinio asmens gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas²¹. Akivaizdu, jog baudžiamoji atsakomybė dėl naujagimio apnuodijimo narkotinėmis medžiagomis ar alkoholiu galimai galėtų kilti, jeigu motina, žinodama, kad ji yra apsvaigusi ar girta, tuoj po gimdymo maitintų savo naujagimį pienu ir taip jį apnuodytu, padarydama jam vienokį ar kitokį sveikatos sutrikdymą. Tačiau, ar nėščioji gali su dar negimusiu vaisiumi elgtis kaip nori ir už tai nebūti baudžiama?

Mokslinėje literatūroje aptinkame autorių nuomones, kuriose teigiama, jog žmogus yra gyvas dar gerokai iki gimdymo pradžios. Jie teigia, kad toks vertinimas, kuris nesutampa nei su biologiniu, nei su juridiniu žmogaus gyvybės pradžios momentu, lemia nepagrįstą žmogaus gyvybės apsaugos pradžios nukėlimą. Šios pozicijos šalininkų nuomone, žmogaus gyvybės apsauga turi prasidėti tada, kai vaikas yra pasirengęs ir gali egzistuoti atskirai nuo motinos

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1-942/2021.

¹⁹ Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas. 2002 m. balandžio 4 d. Nr. IX-837. Žr. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.165029/asr>

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-367-697/2016.

²¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Antroji knyga. Asmenys (Žin., 2000, Nr. 74-2262).

organizmo (tai įvyksta praėjus daugiau kaip 22 nėštumo savaitėms)²². Pastaruoju metu sąvoka „kūdikis, galintis gimti gyvas“ teismų praktikoje nagrinėjant kūdikių nužudymo bylas yra aiškinama taip, jog tam, kad kūdikis gimtų gyvas, yra reikalingas savarankiškas kvėpavimas. Todėl manytina, jog ateityje būtent savarankiško kvėpavimo kriterijus bus pripažintas lemiamu. Teisei nereikšminga, ar kūdikis gimė gyvas, jeigu jis yra negyvybingas, t. y. negebantis išgyventi kad ir trumpą laiko tarpą²³. Profesorė E. Gruodytė išskiria dvi, manytina, pagrindines gyvybės pradžios teorijas: *Pro life* teorija – pripažįstanti asmenį žmogumi nuo gyvybės pradėjimo ir *Pro choice* teorija – žmogus ginamas ir įgyja atitinkamą statusą tik nuo jo gimimo momento.²⁴ Priklausomai nuo valstybėje egzistuojančios teorijos ar kelių teorijų sąveikos reglamentuojamas ir pradėto, bet negimusio vaiko statusas. Šiandien Lietuvoje vyrauja *pro choice* požiūris, kadangi įtvirtinta galimybė nutraukti nėštumą iki dvyliktos nėštumo savaitės, tuo tarpu negimusio statusą apibrėžia Lietuvoje egzistuojantis Žmonių palaikų laidojimo įstatymas, nustatantis žmogaus embrionų ir vaisių iki 22-osios nėštumo savaitės kremavimo ir laidojimo tvarką, pagrįstą Visuomenės sveikatos saugos reglamentu²⁵. Reglamentas taikomas kaip higienos norma (1 str.) ir leidžia sunaikinti tokius embrionus kaip medicininę atlieką. Gimdymo, įvykusio tarp 22-osios ir 37-osios nėštumo savaitės pabaigos (skaičiuojant nuo pirmosios paskutinių mėnesių dienos), vaisius, kurio masė ne mažesnė kaip 500 gramų, laikomas priešlaikinio gimdymo vaisiumi (2 str.) ir tai laikoma žmogaus palaikais (2 str. 23 d.), todėl jiems numatytas palaidojimas (2 str. 15 d.). Lietuvos teisė žmogaus embriono ir vaisiaus teisinio statuso nėra aiškiai ir vienareikšmiškai apibrėžusi, taip pat nesutariama dėl teisinės apsaugos bei suteikiamų teisių. Nuo 2018 metų gegužės 1 dienos įsigaliojęs žmonių palaikų laidojimo įstatymo pakeitimo įstatymas leidžia neišgyvenusius žmogaus vaisius ir embrionus prilyginti žmogaus palaikams ir suteikia galimybę juos oriai palaidoti ar kremuoti. Šis pokytis pakeitė iki tol galiojusį nehumanišką teisės požiūrį į dar negimusį vaisių. Tačiau Lietuva yra viena iš nedaugelio šalių, embrionų ir vaisių palaikus prilyginanti žmogaus palaikams, nenustačiusi prenatalinio amžiaus ribos²⁶.

Ieškant atsakymo į iškeltus klausimus labai svarbus yra JAV Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje *Roe v. Wade*, kuriame suformuluota vadinamoji vaisiaus gyvybingumo taisyklė. Pagal ją valstybė turi teisėtą ir hierarchine prasme aukštesnę interesą ginti vaisių, kai jis nuo tam tikro laikotarpio tampa gyvybingas²⁷. Ši taisyklė buvo įtvirtinta ir 1992 m. *Planned Parenthood v. Casey* byloje²⁸. 2004 m. EŽTT bylos *Vo v. France* sprendimu nurodė, kad nėra nei pageidautina, nei įmanoma atsakyti į klausimą, ar negimęs vaikas laikomas žmogumi pagal

²² Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. MRU. Jurisprudencija. 2011. Nr. 18(3), p. 1127.

²³ Milinis A., Baranskaitė A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. MRU. Jurisprudencija. 2011. Nr. 18(3), p. 1127-1128.

²⁴ Gruodytė E. Aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos kontekste // Jurisprudencija. 2012, Nr. 19(2), p. 740.

²⁵ Žmonių palaikų laidojimo įstatymas. Valstybės žinios. 2007-12-29. Nr. 140-5763.

²⁶ Plačiau apie tai žr. Dulinskaitė R. Ar iki 22-os nėštumo savaitės neišgyvenusio žmogaus vaisiaus palaikų sunaikinimas kartu su medicinėmis atliekomis nepažeidžia teisės būti oriai palaidotu?. VDU, Teisės apžvalga. 2019. Nr. 1(19), p. 2-22.

²⁷ JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas *Roe/Wade*. 410 U.S. 113 (1973).

Žr. <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?navby=CASE&court=US&vol=410&page=113>

²⁸ *Planned Parenthood v. Casey* - 505 U.S. 833, 112 S. Ct. 2791 (1992).

Žr. <https://www.lexisnexis.com/community/casebrief/p/casebrief-planned-parenthood-v-casey>

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 2 straipsnį. Teismas laikosi pozicijos, jog teisės į gyvybę pradžia – tai ne tik teisinis, bet ir medicininis, filosofinis, etinis ar religinis klausimas ir kad kiekviena valstybė gali turėti savas nuostatas dėl to, kas yra gyvybės pradžia²⁹. Kitaip tariant, Europos Žmogaus Teisių Teismas pažymėjo, kad nors Europoje ir nėra bendro sutarimo dėl embriono (vaisiaus) statuso ir jo prigimties, tačiau egzistuoja bendras sutarimas, jog embrionas (vaisius) priklauso žmonių giminei. Tuo pačiu sprendimu teismas neatmeta galimybės, jog kai kuriomis aplinkybėmis 2 str. apsauga gali būti taikoma ir negimusiam vaikui. Nors teismas nustatė, kad procesinės garantijos šios bylos nagrinėtomis aplinkybėmis buvo išlaikytos, taigi Konvencijos 2 str. nepažeistas, bet tokia formuluotė savaime reiškia *prima facie* 2 str. taikomumą dar negimusiam vaikui³⁰. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas priėmė prejudicinį sprendimą byloje *Oliver Brüstle prieš Greenpeace e.V.*, kurioje ESTT pabrėžė, jog „žmogaus embriono apibrėžimas yra labai jautrus socialinis klausimas daugelyje valstybių narių, kuriam daro įtaką skirtingos jų vertybės ir tradicijos.“ ESTT apibrėžė embriono sąvoką: „žmogaus embrionas“ yra ir neapvaisinta žmogaus kiaušialąstė, į kurią iš subrendusios žmogaus ląstelės transplantuojamas branduolys, ir neapvaisinta žmogaus ląstelė, kuri partenogenezės būdu priverčiama dalytis ir vystytis,” tad „žmogaus biologinės medžiagos turi būti naudojamos atsižvelgiant į žmogaus teises, ypač – į žmogaus orumą“. Pasak ESTT, žmogaus embrionas turi orumą ir jo paties sąvoka turi būti aiškintina plačiai³¹.

De Bruijn-Lückers ir Schoonenberg teigia, kad negimęs vaikas gali būti teisės subjektu, o tai reikštų, jog nėščiai moteriai gali būti taikomas priverstinis gydymas teismo sprendimu, kai gyvybingo vaisiaus sveikatai gresia pavojus. Tačiau teigiama, kad priverstinis gydymas pažeistų Olandijos Konstitucijoje nurodytą moters teisę į fizinį ir psichinį neliečiamumą³². Didžiosios Britanijos įstatymai įtvirtina nuostatą, kad negimęs vaikas tampa teisės subjektu ir įgyja teises ir pilną apsaugą, kaip ir visi žmonės, nuo gimimo momento³³. Štai apeliaciniame teisme buvo nagrinėjamas novatoriškas ieškinyš dėl kompensacijos vaikui, kuris gimė su vaisiaus alkoholio sindromu, kadangi nėštumo metu jo motina daug gėrė. Teisminį procesą iniciavo šiaurės vakarų Anglijos vietinė valdžia, kuri tvirtina, kad motinos veiksmai atitinka Nusikaltimų prieš žmogų įstatymo (Offences Against the Person Act) 23 skyriaus nusikaltimą. Tačiau Aukštesnysis Administracinis Tribunolas nusprendė, kad negimęs vaikas nėra asmuo ir todėl joks nusikaltimas negalėjo būti padarytas³⁴.

²⁹ *Vo v. France*, ECtHR Grand Chamber Judgment of 8 July 2004, Reports of Judgments and Decisions 2004-VIII.

³⁰ Pichon J. Does the Unborn Child Have a Right to Life? The Insufficient Answer of the European Court of Human Rights in the Judgment *Vo v. France*. German Law Journal. 2006. Vol. 07. No. 04, p. 437.

³¹ Court of Justice of the European Union. Judgment in Case C-34/10 *Oliver Brüstle v Greenpeace e.V.* 2011.

³² Jozef H.H.M. Dorscheidt, „The unborn child and the UN Convention on Children’s Rights: the Dutch perspective as a guideline“. The International Journal of Children’s Rights. 1999, No.7. P.316-318.

³³ David J. Nixon, „Should UK Law Reconsider the Initial Threshold of Legal Personality? A Critical Analysis“. Human Reproduction & Genetic Ethics. 2010, Nr. 2, p. 182.

Žr. <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.vdu.lt/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=15&sid=544dc195-2442-4155-ba11-fc6392b9fc26%40sessionmgr4003&hid=4212>

³⁴ Didžiosios Britanijos byla: *CICA v. FTT and CP (CIC)* (2013 UKUT 638 AAC).

Žr. <https://www.conjur.com.br/dl/uk-feto-alcool-gestante.pdf>

Nors baudžiamoji teisė draudžia nusikalstamos veikos požymius aiškinti plečiamai, tačiau praktikoje šis aiškinimo būdas tam tikrais aspektais taikomas. Apibrėžiant nusikalstamos veikos požymių ir sąvokų turinį kartais tenka vadovautis ne tik teoriniais kriterijais, bet ir tikslingumo, proporcingumo principais, atsižvelgti į baudžiamosios politikos kryptis ir tendencijas. Vienareikšmiškai pripažinta, kad teisės negalima aiškinti taikant vien tik lingvistinį (verbalinį) metodą. Suabsoliutinus pažodinį (lingvistinį, verbalinį) teisės normų aiškinimą, kartu būtų sumenkinamas visuminio teisinio reguliavimo turinys, ignoruojamos nors ir ne visos, bet kai kurios Konstitucijoje ir kituose teisės aktuose įtvirtintos, ginamos ir saugomos vertybės, galimai sudaromos prielaidos paminti tuos siekius, kuriuos Tauta įtvirtino referendumu priimtoje Konstitucijoje. Negalima suabsoliutinti ne tik lingvistinio, bet ir jokio kito teisės normų aiškinimo metodo³⁵. Teisės aiškinimas – kaip viena iš pagrindinių ir svarbiausių teisėjo naudojamų teisėtų priemonių vykdant savo funkcijas. Juo turi būti siekiama panaikinti teisės ir gyvenimo atotrūkį, o kartu apsaugoti konstituciją ir demokratiją³⁶.

Tad sprendžiant dėl motinos baudžiamosios atsakomybės už gimusio gyvybingo vaiko sveikatos sutrikdymą, jei žala padaryta neigiamu poveikiu besivystančiam vaisiui, siūlytina argumentaciją sieti ne su vaiko gimimo momento interpretacijomis, o su sveikatos, kaip baudžiamąjį įstatymo saugomos vertybės aiškinimu. Štai Pasaulio sveikatos organizacijos Konstitucijoje sveikata apibrėžiama kaip būseną visiškos fizinės, dvasinės ir socialinės gerovės, o ne tik ligų ar fizinių defektų nebuvimas³⁷. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas nurodo, kad sveikata - tai „asmens ir visuomenės fizinė, dvasinė ir socialinė gerovė.“ (2 straipsnio 28 punktą)³⁸. Konstatavus, kad naujagimis gimė gyvas, tačiau jam nustatytas sunkus (ar bet kokio kito masto) sveikatos sutrikdymas, aktualus tampa sveikatos, kaip baudžiamąjį įstatymo saugomos vertybės aiškinimas. Jau minėta anksčiau, kad baudžiamasis įstatymas nustato atsakomybę už gyvo žmogaus sveikatos sutrikdymą. Naujagimio sveikatą gali lemti įvairūs veiksniai, tarp jų ir moters nėštumo eiga. Sveikatos, kaip naujagimio būklės, formavimasis yra vientisas procesas, kuriam dėl natūralių fiziologinių jo vystymosi ypatumų turi įtakos tiek natūralūs, tiek dirbtiniai veiksniai, motinos gyvenimo ir elgesio įpročiai, kiti naujagimio sveikatos rizikos veiksniai. Dėl tokio poveikio gali atsirasti jau gimusio gyvo naujagimio sveikatos sutrikimai.

³⁵ Pikelis A. Baudžiamosios teisėkūros labirintai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimas ir teismų praktika taikant Baudžiamąjį kodeksą 178 ir 180 straipsnius. V., 2011, p. 36.

³⁶ Barak A. Teisėjo vaidmuo demokratinėje valstybėje. Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis. Nr. 1. 2006.

³⁷ Constitution of the World Health Organization.

Žr. <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>

³⁸ Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatymas. 1994 m. liepos 19 d. Nr. I-552.

Žr. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5905/asr>

SVEIKATOS SUTRIKDYMAS VAISIUI, JAM DAR ESANT MOTINOS ORGANIZME: KOMPROMISAS TARP VAISIAUS IR MOTERS INTERESŲ

BK XVIII skyriuje įtvirtintų nusikalstamų veikų žmogaus sveikatai kontekste turime ryšį su tyčiniaisiais ar neatsargiais žmogaus sveikatos sužalojimais ar susargdinimais. Atitinkamai sveikata, šiuo atveju, turi būti sutrikdyta gimusiam gyvam kūdikiui kaip tokios neteisėtos veikos rezultatas. Kita vertus, veiksmai, privedę prie tokio rezultato dėl fiziologinių žmogaus vystymosi ypatumų gali būti atliekami ir jo vystymosi moters organizme laikotarpiu, t.y. vaisiaus vystymosi metu. Toks požiūris leistų įvertinti žmogaus raidą kaip vientisą ir nuoseklų procesą, o gyvo naujagimio sveikatą vertinti kaip jo palaiptamsiui susiformavusią būklę, o ne ją skaidyti į atskirus etapus ir neigti jų tarpusavio ryšį (priežastingumą). Ši pozicija bendriausia prasme leistų kalbėti ir apie vaiko teisę į sveiką gyvenimo pradžią, sveiką jo tolimesnį vystymąsi. Jei dėl sveikatos trikdymo veiksnių įvyko persileidimas (nėra konstatuotas vaisiaus gyvybingumas), nei nužudymas, nei sveikatos sutrikdymas neinkriminuotini, nes baudžiamąja teisine prasme požymio „sužalojo ar susargdino žmogų“ nėra. Italų psichologas ir psichoterapeutas G. Soldera ir psichologė M. B. Nava teigia, jog visa moters aplinka ir sveika gyvenama turi būti nukreipta į sveiką negimusiojo vystymąsi, nes tik asmenys gali pagimdyti asmenį. Vaiko išnešiojimas yra neatskiriamas dviejų žmoniškųjų būtybių (motinos ir negimusiojo) artimas ryšys. Juk žmogaus vaisius vystosi, maitinasi, patiria emocijas būdamas dar motinos kūne. Iššios jam yra pirmasis ir tikras pasaulis, kuriame formuojasi jo asmenybė. Gimimo momentas tik parodo, kad motinos ir vaiko ryšys tęsiasi, o ne prasideda³⁹.

Toks gyvo naujagimio sveikatos aiškinimas leistų rasti tam tikrą kompromisą tarp vaisiaus ir moters interesų, ypač tais atvejais, kai moters interesai prieštarauja realiai gimiančio gyvybingo naujagimio interesams. Kartu šis aiškinimas nereikštų „žmogaus gyvybės baudžiamosios teisinės apsaugos pradžios“ momento pasikeitimų, kuomet yra nustatytas gyvybingo vaisiaus gimimo faktas. Jo sveikatos baudžiamoji teisinė apsauga atsiranda tik jam gimus. Toks aiškinimas nedraudžia vertinti neigiamos įtakos sveikatai, kai vaisius yra dar moters organizme. Šiuo atveju, vertinant gyvybingo vaisiaus sveikatos sutrikdymą, atsižvelgiama į rizikingų (pavojingų) veiksnių pobūdį visose žmogaus vystymosi stadijose (nustačius moters pasirengimą išnešioti vaisių). Kita vertus, toks aiškinimas iš dalies praplėstų žmogaus vaisiaus (dar negimusio vaiko, besivystančios gyvybės) baudžiamąją teisinę apsaugą, jei vaikas gimsta gyvas. Neteisnus asmuo (negimusysis) neturi civilinių teisių ir pareigų, negali turėti civilinių teisinių santykių. Tuo tarpu kūdikio dar nepagimdžiusi nėščioji yra teisinių santykių subjektas, kuri turėtų ne tik naudotis laisve, bet ir prisiimti savo, kaip motinos, pareigas ir atsakomybę. Priešingu atveju negalėtume patraukti atsakomybėn motinos, nes įstatymais nėra draudžiama nėštumo metu vartoti alkoholį, nėra įpareigojama susilaikyti nuo kitų veiksnių, kurie gali daryti žalingą poveikį negimusiam vaikui (vaisiui), sukelti tam tikrus negimusio vaiko pakitimus.

Medicinos praktikoje skirtingą negimusio vaiko ir jo motinos subjektiškumą liudija ir tokie atvejai, kai negimusiajam, dar esančiam motinos iššiose, nustatius pašalinius vaiko vystymuisi

³⁹ Meilius K. *Nasciturus* statusas antikinėje ir modernioje kultūroje bei teisėje. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Mokslinė monografija (bendraautorių). VDU, 2012, p. 328.

žalingus arba pavojingus dalykus, stengiamasi pašalinti juos dar iki gimimo, kad šie neturėtų įtakos tolesnei negimusių raidai. Tai patvirtina negimusiajam atliekamos chirurginės operacijos, kurios netiesiogiai paneigia susiformavusią nuostatą, esą negimusysis yra moters kūno dalis. Šiuo atveju per operaciją chirurginė intervencija būna atlikta ne motinai, o kitam subjektui – negimusiajam⁴⁰. Be to, medicinoje konstatuojama, jog daugelis vaistų ir vaistų apykaitos produktų lengvai prasiskverbia pro placentos membraną. Kai kurie vaistai gali sukelti didelius apsigimimus. Jeigu motina vartoja narkotikus, pavyzdžiui heroiną, vaisiui gali išsivystyti pripratimas. Daugelis medžiagų (išskyrus kai kuriuos miorelaksantus, naudojamus gimdymo metu) pereina membraną. Priklausomai nuo dozių ir laiko iki gimdymo, šie vaistai gali apsunkinti naujagimio įkvėpimą. Visi raminamieji ir skausmą malšinantys vaistai veikia vaisių⁴¹. Kalbant apie teratogenus (bet kokius fizinius, cheminius ar biologinius veiksnius), kurie gali paveikti embriono ar vaisiaus raidą ir sukelti įgimtas anomalijas, svarbūs yra cheminiai veiksniai. Štai amfetamino vartojimas gali sukelti skeltos lūpos ir gomurio, širdies defektus; kokaino vartojimas gali įtakoti augimo atsilikimą, mikrocefaliją, elgesio sutrikimus; alkoholio vartojimas – naujagimio alkoholinį sindromą, trumpą vokų plyšį, viršutinio žandikaulio hipoplaziją, širdies defektus, protinį atsilikimą⁴². Vaisiaus alkoholinis sindromas arba alkoholinė embriopatija – žymė visam vaiko gyvenimui. Tai sutrikimas, sukeltas didelio ar ilgalaikio alkoholio vartojimo nėštumo metu. Vaisiaus alkoholinis sindromas, kurio galima išvengti, yra pagrindinė protinio atsilikimo priežastis. Alkoholis pereina per placentą ir vaisiuje susidaro tokia pati koncentracija kaip ir motinos kraujyje. Vaisiaus vandenys veikia kaip alkoholio rezervuaras, prailgindamas poveikio laiką⁴³. Alkoholio vartojimo kenksmingumo poveikis motinai, vaisiui ir naujagimiui, anot medikų, gali sukelti įvairaus pobūdžio padarinius: savaiminį persileidimą; priešlaikinį gimdymą; placentos atsokimą; chorionamnionitą; vaisiaus žūtį; įtakoti mažesnę gimusio naujagimio svorį ir ūgį; vaisiaus apsigimimus; centrinės nervų sistemos pažeidimus; staigios kūdikių mirties sindromą; vaisiaus alkoholinį sindromą⁴⁴. Analogiškai įvairių toksinių medžiagų ir narkotikų vartojimas taip pat daro kenksmingą poveikį motinai, vaisiui ir naujagimiui.

Taigi neretai pati moteris kenkia savo negimusiam vaikui, pavyzdžiui, vaikas gimsta su vaisiaus alkoholiniu sindromu, nes moteris vartojo alkoholį arba dėl narkotikų vartojimo vaikas gimsta su priklausomybe. Anglijoje 1976 Įgimtos negalios (civilinės atsakomybės) įstatymas (The Congenital Disabilities (Civil Liability) Act) aiškiai nurodo, kad nėra galima motinos deliktinė atsakomybė už negimusiam vaikui padarytą žalą, tačiau yra galima baudžiamoji atsakomybė. Bet ir šiuo atžvilgiu kyla abejonių dėl baudžiamosios atsakomybės taikymo, o ypač už neatsargumą. Baudžiamoji teisė, sauganti vaiko, kuris gims, sveikatą, turi būti atskirta nuo vaisiaus gyvybės saugojimo gimdoje ir yra nepriklausoma nuo principų, susijusių su

⁴⁰ Luscombe R. doctors save baby with rare tumor after performing first ever surgery in utero. The Guardian 21 June, 2012. Žr. <http://guardian.co.uk/science/2012/jun/21/medical-research-health>

⁴¹ Valančiūtė A. Vaiko prenatalinė raida. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Mokslinė monografija (bendraautorijų). VDU, 2012, p. 44.

⁴² Serapinas D. Embriono genetika ir raida. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Mokslinė monografija (bendraautorijų). VDU, 2012, p. 72.

⁴³ Alkoholis, rūkymas ir alkoholis nėštumo metu. Metodika. 2014 (2019 m. redakcija), p. 7.

⁴⁴ Ten pat, p. 7.

vaisiaus moraliniu statusu⁴⁵. Profesorius John F. Banzhaf III teigia, kad draudimas rūkyti nėščiai moteriai nepažeistų moters teisės į privatumą, kadangi jos teisės yra neatsiejamai susijusios su vaiko teise nepatirti pavojų sveikatai ar netgi gyvybei⁴⁶. Negimusio vaiko sveikata yra saugoma kai kuriose Jungtinių Amerikos Valstijų valstijose. Juta, Alabama, Misisipė, Ajova ir Pietų Karolina yra tarp tų valstijų, kurios pasistūmėjusios byloje, liečiančiose nėščias moteris ir vaisius, dauguma iš jų susijusios, kai nėštumo metu moterys vartoja narkotikus, ši apsauga pasireiškia tuo, kad galima baudžiamoji atsakomybė motinai už jos tam tikrus veiksmus⁴⁷.

Lietuvos mokslininkų darbuose pateikiami panašių atvejų sprendimo variantai, tačiau, deja, be platesnių motyvų. Štai teigiama, jog negimusio vaisiaus sunaikinimas pagal sunkumą negali būti prilyginamas nužudymui (kaip ir bet kuriam kitam nusikaltimui prieš asmenį, kadangi toks vaisius nelaikomas asmeniu teisės prasme). Tyčinis persileidimo sukėlimas sudaro aborto nusikaltimo sudėtį. Jeigu kūdikis gimsta gyvas ir miršta dėl sužalojimų, patirtų prieš gimstant, asmuo, padaręs tokius sužeidimus, yra atsakingas už tyčinį nužudymą arba neatsargų gyvybės atėmimą, priklausomai nuo kaltės formos, kuria jis veikė⁴⁸.

Užsienio mokslinėje literatūroje taip pat analizuojama (iš dalies kritikuojama) „gimusio gyvo“ taisyklė, suformuluota teismų praktikoje⁴⁹. Žmogaus vaisius gali būti laikomas žmogumi tam tikrame kontekste, kai jis tampa gyvybingas⁵⁰. Gyvybingumas siejamas su tuo, kad atliekant abortą, pašalinus vaisių iš gimdos, jis išliktų gyvas lygiai taip pat kaip gimdymo metu⁵¹. Taip pat apsauga atsiranda vaikui gimus, tokiu būdu atsakomybė už kenkimą vaisiui retroaktyviai taikoma motinai. Tokiu reguliavimu tarsi iš dalies yra grįžtama prie suformuluotos doktrinos „gimęs gyvas“⁵². Bendrosios teisės prasme negimęs vaikas negali būti subjektu, nebent jis gimsta gyvas. Pavyzdžiui, nėštumo metu moteris vartojo alkoholį ir to rezultate vaikas gimė su vaisiaus alkoholiniu sindromu, kadangi jis gimė gyvas, moteriai už vaikui padarytus sveikatos pažeidimus gali kilti atsakomybė.

Štai Danijos Karalystės teisė žmogaus vaisius ir embrionus laiko moters kūno dalimi, tačiau taiko dvejopus standartus. Pavyzdžiui, įvykus eismo įvykiui, kurio metu sužalota 26 savaites besilaukianti moteris ir dėl patirtų sužalojimų mirus moters vaisiui, kaltininkas

⁴⁵ Margaret Brazier, Suzanne Ost, Bioethics, Medicine and the Criminal Law. *Medicine and Bioethics in the Theatre of the Criminal Process*, Volume 3. Cambridge University Press. 2013. P. 108-109.

⁴⁶ ASH PR: New Law Would Ban Smoking While Pregnant Movement Gets Boost With Endorsement by Gov. Huckabee.

Žr. <http://no-smoking.org/june06/06-14-06-5.html>

⁴⁷ Ewen MacAskill. „Woman who attempted suicide while pregnant is accused of murder“ *The Guardian* (2011 04 15).

Žr. <http://www.theguardian.com/world/2011/apr/15/woman-attempted-suicide-pregnant-accused>

⁴⁸ Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *MRU. Jurisprudencija*. 2011. Nr. 18(3), p. 1128.

⁴⁹ Parness J. A. „The abuse and neglect of the Human Unborn: Protecting potential life.“ *Family Law Quarterly* 1986. 20 (2).

⁵⁰ Lynne Chandler-Garcia, *Who Is a Person and Why? A Study of Personhood in Theory and the Law*, (Dissertation submitted to the Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, 2012), p. 310.

⁵¹ Jozef H.H.M. Dorscheidt, „Developments in Legal and Medical Practice Regarding the Unborn Child and the Need to Expand Prenatal Legal Protection“, *European Journal of Health Law* (2010, Nr. 5), p. 437.

⁵² Žr. <http://definitions.uslegal.com/b/born-alive-rule/>

teisiamas tik už moters kūno sužalojimą. Taip neatskiriant vaisiaus ir moters kaip dviejų atskirų teisės subjektų, o vaisių ginant tik per moters kūno apsaugos prizmę. Tuo tarpu, esant vėlyvam nėštumui (24 savaitės) uždraudė 13-metei mergaitei atlikti abortą dėl to, jog vaisius yra gyvybingas ir turi didelius šansus išgyventi pats esant priešlaikiniam gimdymui⁵³.

Kalbant apie trečiųjų asmenų padarytą žalą vaiko sveikatai, pasak Mustill, yra galima atsakomybė dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo, kai gimsta dar gimdoje rimtą sužeidimą patyręs vaikas. Šiuo atveju yra pripažįstami pažeidimai sveikatai gimdoje, bet apsauga atsiranda tik gimus⁵⁴.

Gimusio gyvybingo naujagimio sveikatą gali lemti įvairūs veiksniai, tarp jų ir moters nėštumo eiga. Sveikatos, kaip naujagimio būklės, formavimasis yra vientisas procesas, kuriam dėl natūralių fiziologinių jo vystymosi ypatumų turi įtakos tiek natūralūs, tiek dirbtiniai veiksniai, motinos gyvenimo ir elgesio įpročiai, kiti rizikos veiksniai. Kaip antai, byloje *R.R. prieš Lenkiją* Europos Žmogaus Teisių Teismas pažymėjo, kad vaisius ir motina yra neatskiriamai tarpusavyje susiję⁵⁵. Kitoje byloje *Brüggemann ir Scheuten prieš Vokietiją* konstatuota, kad nėštumo metu vaisiaus būklė yra moters sveikatos elementas⁵⁶. Akivaizdu, kad dar negimusio vaiko ir motinos ryšys (tiek fizinis, tiek emocinis) yra labai glaudus, ir vieno jų gerovė yra priklausoma nuo kito gerovės. Moters organizme besivystantis vaisius yra besąlygiškai priklausomas nuo motinos, todėl jo išgyvenimas priklauso ne tik nuo motinos organizmo funkcionavimo, bet ir jos veiksmų (neveikimo). Tokiais atvejais ypač aktuali tampa besilaukiančių moterų supanti aplinka ir jos sveika gyvensena, kuri turi būti nukreipta į harmoningą ir darnų vaisiaus vystymąsi. Taigi dėl neigiamo poveikio moters organizme esančiam vaisiui, kuris yra besąlygiškai priklausomas nuo savo motinos, gali atsirasti jau gimusio gyvybingo naujagimio sveikatos sutrikimų. Todėl, pavyzdžiui, nustačius pašalinius vaisiaus vystymuisi žalingus arba pavojingus dalykus, stengiamasi juos pašalinti dar iki gimimo, kad šie neturėtų įtakos tolesnei jo raidai. Vienas iš būdų saugoti negimusio vaiko sveikatą yra išpėjamųjų ženklų naudojimas. Pvz., Prancūzijoje yra priimtas alkoholio ženklavimas, kuriame vaizduojama nėščia moteris su puodeliu arba yra išpėjimas, kuriame nurodoma, kad alkoholinių gėrimų vartojimas nėštumo metu, netgi nedideliais kiekiais, gali turėti rimtų neigiamų pasekmių vaiko sveikatai⁵⁷. Šiuo ženklavimu yra siekiama saugoti negimusio vaiko sveikatą nuo alkoholio sukeltos žalos. Tai pat JAV, Kolumbijoje, Pietų Korėjoje ir PAR alkoholinių gėrimų etiketės yra privalomai žymimos specialiais simboliais arba užrašais, perspėjančiais, kad nėštumo metu alkoholio vartoti nerekomenduojama.

Vaiko raida, taip pat ir psichikos sveikata, yra sudėtingos ir kompleksinės sąveikos tarp paveldimumo ir aplinkos poveikio rezultatas. Vaiko jutimai, elgesys ir apskritai raida atspindi nervų sistemos raidą. Matyti, kad vaiko pažeidžiamumui, jo elgesiui, psichikos sveikatai įtaką daro kompleksinė įvairių veiksnių įtaka. Lemiami veiksniai – tai genetinė predispozicija, sudėtinga vaisiaus prenatalinė aplinka iki gimimo ir aplinkos po gimimo poveikiai. Moksliniais

⁵³ Janne Rothmar Herrmann, “Death Before Life: The Legal Status of Cadaveric Foetuses”, article in the book: *Nordic Health Law in European Context*, 2011, p. 306.

⁵⁴ Margaret Brazier, Suzanne Ost, *Bioethics, Medicine and the Criminal Law. Medicine and Bioethics in the Theatre of the Criminal Process. Volume 3*. Cambridge University Press. 2013. P.107.

⁵⁵ 2011 m. gegužės 26 d. sprendimas byloje *R.R. prieš Lenkiją*, peticijos Nr. 27617/04.

⁵⁶ Europos žmogaus teisių komisijos 1976 m. gegužės 9 d. sprendimas dėl priimtumo byloje *Brüggemann ir Scheuten prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 6959/75.

⁵⁷ FASD Prevention in France. Žr. <http://fasdprevention.wordpress.com/2011/05/12/fasd-prevention-in-france/>

tyrimais nustatyta, kad įvairūs žalingi poveikiai prenataliniu ir ankstyvuju postnataliniu laikotarpiu gali turėti ilgalaikių ir negrįžtamų pasekmių vaiko vystymuisi ir raidai, nes centrinė nervų sistema pažeidžiamiausia nuo 3 iki 6 vaiko prenatalinės raidos savaitės.⁵⁸ Todėl Pasaulinė sveikatos organizacija dar 2006 metais akcentavo, kad psichikos sveikatai reikšmę turintys veiksniai gali reikštis tiek iki gimimo, tiek po gimimo, jų poveikis sumuojasi.

Negimęs vaikas gali turėti teises ir interesus. Didžiausia problema iškyla, kuomet negimusio vaiko ir jo motinos interesus dėl teisės būti sveikam nesutampa. Susidūrus moters teisei į sveikatą ir negimusio vaiko teisei būti sveikam, prioritetu laikoma moters sveikata. Nors prieštaravimas pagrįstas susirūpinimu dėl neproporcingo apribojimo nėščios moters asmeninių teisių, ginčytina yra, ar toks susirūpinimas sudaro absoliutų pasiteisinimą atsisakyti prenatalinės teisinės apsaugos, ypač kai yra tiesos požiūryje, kad priimant negimusio vaiko teisinę apsaugą, nebūtinai reiškia pripažinti jį teisės subjektu⁵⁹.

Nors naujagimio baudžiamoji teisinė sveikatos apsauga BK 137 straipsnio prasme atsiranda jam gimus, tai neužkerta kelio padarytą sveikatos sutrikdymą vertinti atsižvelgiant į žalingų veiksmų (neveikimo) pobūdį visose jo vystymosi stadijose, be kita ko, vaisiui vystantis moters organizme. Štai baudžiamojoje byloje teisėjų kolegija neturėjo pagrindo nesutikti su žemesnių instancijų teismų padarytomis išvadomis, kad vienintelė priežastis, dėl kurios naujagimei buvo sunkiai sutrikdyta sveikata, – jos motinos 37 nėštumo savaitę pavartotas stiprusis alkoholinis gėrimas. Byloje nustatyta, kad naujagimės hipoksijos ir centrinės nervų sistemos pažeidimo priežastis yra sunki alkoholinė intoksikacija. Naujagimei nustatyta galutinė diagnozė – naujagimio patologija dėl motinos vartojamo alkoholio, kitų hipoksijos priežasčių nenustatyta. Šie sveikatos sutrikdymo liekamieji reiškiniai išryškėjo jai gimus.⁶⁰ Tokiu būdu, vartodama stiprųjį alkoholinį gėrimą, motina kenkė ne tik sau, bet ir vaisiui, būtent tokie veiksmai nulėmė gimsiančio naujagimio sveikatos sutrikdymą. Atsižvelgdami į tai, teismai pagrįstai konstatavo, kad tarp motinos padarytos veikos ir kilusių padarinių – nukentėjusiajai padaryto sunkaus sveikatos sutrikdymo yra tiesioginis priežastinis ryšys. Alkoholis labiausiai pažeidžia vaisių, jei moteris jį vartoja prieš pat nėštumą ir jo metu. Sumažinus arba nutraukus alkoholio vartojimą bet kuriuo nėštumo laikotarpiu, neigiamas alkoholio veikimas vaisiui nutrūksta, tačiau jei alkoholio žala vaisiui jau yra padaryta, poveikis išlieka⁶¹. Jeigu moteris nėštumo laikotarpiu vartoja didelius kiekius alkoholio, naujagimis gali gimti turėdamas įgimtą vaisiaus alkoholinį sindromą.

Taigi negimęs vaikas gali turėti teises ir interesus. Tačiau ne visada jo interesus būti sveikam sutampa su motinos interesais. Akivaizdu, kad negimusio vaiko teisė būti sveikam kartais tiesiogiai kertasi su jo motinos teisėmis į privatumą, kūno neliečiamumą. Įstatymų leidėjas nenurodo ribų, kaip išlaikyti tokią interesų pusiausvyrą. Akivaizdu, jog vaiko teisė būti sveikam pranoksta motinos teisę vartoti narkotikus, alkoholį, rūkyti ir tyčiais veiksmais, nukreiptais tiesiogiai prieš negimusį vaiką, žaloti save, kas vėliau turėtų tiesioginę pasekmę vaikui. Tuo atveju, kai nėštumas gresia moters gyvybei, sveikatai, pirmenybė turėtų būti teikiama moteriai.

⁵⁸ Plačiau žr. Širvinskienė G. Kūdikių emocijų ir elgesio sunkumai bei juos prognozuojantys veiksniai. Daktaro disertacija. LSMU. Kaunas. 2014.

⁵⁹ Draskinytė E. Ar vaiko teisė būti sveikam turi būti saugoma nuo pradėjimo momento? VDU. Magistro baigiamasis darbas. 2014, p. 28.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1-942/2021.

⁶¹ Alkoholis, rūkymas ir alkoholis nėštumo metu. Metodika. 2014 (2019 m. redakcija). P. 26.

NEATSARGUMAS AR KAZUSAS?

Ar galima numatyti staiga prasidėjusį gimdymą, taip pat kad moters pavartotas alkoholis ar narkotikai galės turėti įtakos gimstančiam kūdikiui, kad jis bus apnuodytas mirtinu alkoholio ar narkotikų kiekiu ir kad tai lems sunkų naujagimio sveikatos sutrikdymą? Štai baudžiamojoje byloje nuteistosios moters gynyba bandė paneigti jos turėjimą ir galėjimą numatyti padarinius, kurie galėjo kilti alkoholio vartojimo rezultate. Anot gynėjo, moteris pagal veikos aplinkybes ir asmenines savybes neturėjo ir negalėjo to numatyti, nes tam įtakos turėjo šios aplinkybės: 1) ji tikėjosi gimdyti tik daugiau nei po mėnesio, o per tą laikotarpį ketino apsilankyti gydymo įstaigoje pas specialistus; 2) jos asmeninės savybės bei gyvenimo patirtis (menkas išsilavinimas (pagrindinis), nekvalifikuotas ir mažai apmokamas darbas, savo gyvenimo būsto neturėjimas bei prastos gyvenimo sąlygos, sugyventinio nepagrįsti priekaištai dėl jos gyvenimo būdo, tinkamų sąlygų kreiptis į medikus neturėjimas); 3) buvęs patyrimas gimdant pirmąjį vaiką bei gera savijauta antrojo nėštumo metu⁶².

BK 137 straipsnio 1 dalyje nustatyta nusikalstama veika gali būti padaryta dėl nusikalstamo pasitikėjimo arba nusikalstamo nerūpestingumo (BK 16 straipsnis). BK 16 straipsnio 3 dalis nustato, kad nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas dėl nusikalstamo nerūpestingumo, jeigu jį padaręs asmuo nenumatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, nors pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes galėjo ir turėjo tai numatyti. Be abejo, neatmestina galimybė, kad padariniai dėl veikos gali atsirasti ir be kaltės. Veika pripažįstama kazusu, kai asmuo, darydamas veiką, nenumatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, ir pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes negalėjo ar neturėjo to numatyti. Pastaruoju atveju baudžiamoji atsakomybė nekyla. Todėl itin svarbu byloje atriboti neatsargią kaltę nuo kazuso. Jie skiriasi tik pagal valinį kaltės momentą, todėl teismui kyla pareiga motyvuoti bet kokį savo sprendimą, argumentuoti išvadą dėl turėjimo ir galėjimo suprasti veikos rizikingumą (pavojingumą) ir numatyti galimus padarinius. Nors teoriškai nusikalstamo nerūpestingumo požymiai lyg ir pakankamai aiškūs, tačiau teismų praktikoje ne visuomet paprasta nuspręsti, ar asmuo, nors ir nenumatė, tačiau, ar pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo numatyti, kad jo veika kitam žmogui gali sutrikdyti sveikatą ar atimti gyvybę.

Pavojingų padarinių nenumatymą, pirmiausia, rodo asmens nesupratimas savo veiksmų rizikingumo (pavojingumo). Tačiau padarytos veikos pavojingumo ar rizikingumo nesupratimas yra tiek vienas iš nusikalstamo nerūpestingumo, tiek ir kazuso požymių, apibūdinančių kaltininko psichinį santykį su padaryta veika. Savo veiksmų pavojingumo ar rizikingumo nesupratimas, paprastai nulemia ir tai, jog asmuo nenumato galimų pavojingų padarinių kilimo. Galimų padarinių nenumatymas yra bendras požymis, apibūdinantis tiek neatsargią kaltę, tiek kazusą. Esminis kaltės ir kazuso skirtumas yra valinis momentas – turėjimas ir galėjimas numatyti padarinius. Būtent išvada dėl turėjimo ir galėjimo numatyti padarinius leidžia teismui konstatuoti neatsargią kaltę. Tokios taisyklės suformuotos ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje⁶³. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad teismų praktikoje kaltės turinys atskleidžiamas ne vien tik paties kaltininko prisipažinimu

⁶² Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-129-380/2020.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-150-696/2016, 2K-53-628/2020.

padarius nusikalstamą veiką, išaiškinimu, kaip jis suvokė ir įvertino savo daromų veiksmų ar neveikimo pobūdį, padarinius, kokios paskatos nulėmė nusikalstamos veikos padarymą ir kokių padarinių šia veika buvo siekiama. Kaltės forma, rūšis, jos turinys – subjektyvieji (vidiniai psichiniai) nusikalstamos veikos požymiai, be nurodytų aplinkybių, nustatomi tiriant, įvertinant ir išorinius (objektyvius) nusikalstamos veikos požymius: atliktus veiksmus, jų pobūdį, intensyvumą, būdą, situaciją, kuriai esant šie veiksmai buvo padaryti, ir pan. Taigi apie kaltę – psichinį kaltininko santykį su veika bei jos padariniais – gali būti sprendžiama ir pagal kaltininko elgesį, ir kiekvienu konkrečiu atveju įvertinus realią situaciją, kaltininko asmenines savybes (pavyzdžiui, gyvenimišką patirtį) ir kitas bylos aplinkybes⁶⁴.

Aukščiau minėtoje baudžiamojoje byloje nustatyta, kad moteris, žinodama, kad laukiasi, nuo pat nėštumo pradžios tinkamai nesirūpino vaisiaus vystymosi procesu, neužsiregistravo ir nesilankė pas gydytojus, nesidomėjo vaisiaus vystymosi raida, rizikos veiksniais, taip pat 37 nėštumo savaitę vartojo stiprųjį alkoholinį gėrimą (degtinę)⁶⁵. Teisėjų kolegija savo argumentuose pažymėjo, kad nuteistoji, būdama pilnametė, pakaltinama, turinti gyvenimiškos patirties, besilaukianti antrojo vaiko, žinojo, kaip turi elgtis nėščioji. Ji pati žinojusi, kad turi lankytis pas gydytoją (pirmojo nėštumo metu tai ir darė), jai turėjo būti atliekamos tam tikros procedūros, taip pat žinojo, kad nėštumo metu turi visai nevartoti alkoholio, nes tai kenkia kūdikiui. Atitinkamai motina stiprųjį alkoholinį gėrimą vartojo suvokdama objektyviai galimą alkoholio žalą vaisiui. Taigi, turėdama patirties apie nėštumo ir gimdymo procesą, ji turėjo ir galėjo numatyti, kad dėl jos nevienkartinio neigiamo elgesio vartojant stiprųjį alkoholinį gėrimą gali kilti pavojingi padariniai – žalingą poveikį gali patirti gimęs naujagimis, be to, esant 37 nėštumo savaitei, gali sutrikti normali nėštumo eiga. Taigi, vertinat šias aplinkybes, konstatuotina, jog motinos veika padaryta dėl nusikalstamo nerūpestingumo (BK 16 straipsnio 3 dalis). Kasacinės instancijos teismas taip pat atkreipė dėmesį ir į tai, kad kaltės konstatavimui ir padarytos veikos kvalifikavimui pagal BK 137 straipsnio 1 dalį neturi įtakos tai, ar gimdymas prasidėjo iš karto po alkoholio vartojimo, ar jis būtų prasidėjęs vėliau. Pažymėtina, kad kvalifikuojant veiką kaip sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo (BK 137 straipsnis) vertintina, ar būtent dėl motinos veiksmų, t. y. alkoholio vartojimo, naujagimiui buvo padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas. Štai ir aukščiau minėtoje baudžiamojoje byloje nuteistosios kaltės nešalina ir tai, kad ji pagal savo atliktus skaičiavimus nustatė vėlesnę gimdymo datą. Pažymėtina, kad šie skaičiavimai buvo atlikti ne savo srities specialistų, o pačios gimdyvės, taigi buvo pagrįsti subjektyviu jos manymu. Visos šios aplinkybės nepaneigia nuteistosios atliktų veiksmų žalingumo vaisiui, taip pat tokių veiksmų galimo neigiamo poveikio pačiai nėštumo eigai. Vadinasi, atsižvelgiant į minėtą riziką, kuri yra siejama su stipriųjų alkoholinių gėrimų vartojimu nėštumo metu, taip pat į byloje nustatytas motiną apibūdinančias aplinkybes, konstatuotina, kad 37 nėštumo savaitę motina galėjo ir turėjo numatyti pavartotą alkoholio neigiamą poveikį nėštumui ir gimstančiam kūdikiui. Taigi, nors naujagimė ir gimė anksčiau, tačiau tokiomis aplinkybėmis ankstyvas gimdymas gimdyvei nebuvo staigmena ir tuo pačiu nelauktas bei neplanuotas įvykis.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-501/2012, 2K-P-1/2014, 2K-202/2014, 2K-7-27-746/2015, 2K-53-628/2020.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1-942/2021.

IŠVADOS

1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atsižvelgdamas į konstitucinėje jurisprudencijoje suformuluotus reikalavimus aiškinti teisės normas visapusiškai, ne tik atsižvelgiant į įstatymo tekstą, kaip tik tokį platų požiūrį ir taiko sprenddamas konkrečias bylas ir formuodamas teismų praktiką.
2. Baudžiamasis įstatymas nustato baudžiamąją atsakomybę tik už gyvo žmogaus sveikatos sutrikdymą, tačiau konstatavus, kad naujagimis gimė gyvas ir jam nustatytas sunkus (ar bet kokio kito masto) sveikatos sutrikdymas, aktualus tampa sveikatos, kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės aiškinimas. Akivaizdu, jog sveikata turi būti sutrikdyta gimusiam gyvam kūdikiui (kaip rezultatas), tuo tarpu veiksmai, privedę prie tokio rezultato dėl fiziologinių žmogaus vystymosi ypatumų, gali būti atliekami ir jo vystymosi moters organizme laikotarpiu (vaisiaus vystymosi metu). Toks požiūris leistų įvertinti žmogaus raidą kaip vientisą ir nuoseklų procesą, o gyvo naujagimio sveikatą vertinti kaip jo palaipsniui susiformavusią būklę, o ne ją skaidyti į atskirus etapus ir neigti jų tarpusavio ryšį (priežastingumą). Ši pozicija bendriausia prasme leistų kalbėti ir apie vaiko teisę į sveiką gyvenimo pradžią, sveiką jo tolimesnę vystymąsi.
3. Tiek medicinoje, tiek ir teisėje pripažįstami vaiko sveikatos pažeidimai moters gimdoje, tačiau pilna apimtimi teisinė apsauga atsiranda tik vaikui gimus. Paprastai vaiko interesas dėl jo teisės būti sveikam yra ginamas tik nuo tada, kai jis tampa gyvybingu. Tad toks gyvo naujagimio sveikatos aiškinimas leistų rasti tam tikrą kompromisą tarp vaisiaus ir moters interesų, ypač tais atvejais, kai moters interesai prieštarauja realiai gimsiančio gyvybingo naujagimio interesams. Kartu šis aiškinimas nereikštų „žmogaus gyvybės baudžiamosios teisinės apsaugos pradžios“ momento pasikeitimų. Vadinasi toks aiškinimas nedraudžia vertinti neigiamos įtakos sveikatai, kai vaisius yra dar moters organizme. Šiuo atveju, vertinant gyvybingo vaisiaus sveikatos sutrikdymą, atsižvelgtina į rizikingų (pavojingų) veiksmų pobūdį visose žmogaus vystymosi stadijose (nustačius moters pasirengimą išnešioti vaisių). Kita vertus, toks aiškinimas iš dalies praplėstų žmogaus vaisiaus (dar negimusio vaiko, besivystančios gyvybės) baudžiamąją teisinę apsaugą, jei vaikas gimsta gyvas.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Constitution of the World Health Organization.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Antroji knyga. Asmenys (Žin., 2000, Nr. 74-2262)
4. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014

5. Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatymas. 1994 m. liepos 19 d. Nr. I-552
6. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas. 2002 m. balandžio 4 d. Nr. IX-837.Žr
7. Žmonių palaikų laidojimo įstatymas. Valstybės žinios. 2007-12-29. Nr. 140-5763.

Teismų praktika

8. 2011 m. gegužės 26 d. sprendimas byloje *R.R. prieš Lenkiją*, peticijos Nr. 27617/04.
9. Court of Justice of the European Union. Judgment in Case C-34/10 Oliver Brüstle v Greenpeace e.V. 2011.
10. Didžiosios Britanijos byla: *CICA v. FTT and CP (CIC)* (2013 UKUT 638 AAC).
11. Europos žmogaus teisių komisijos 1976 m. gegužės 9 d. sprendimas dėl priimtino byloje *Brüggemann ir Scheuten prieš Vokietiją*, peticijos Nr. 6959/75.
12. JAV Aukščiausiojo teismo sprendimas *Roe/Wade*. 410 U.S. 113 (1973).
13. Klaipėdos apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-129-380/2020.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1-942/2021.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-367-697/2016.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-150-696/2016, 2K-53-628/2020.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-501/2012, 2K-P-1/2014, 2K-202/2014, 2K-7-27-746/2015, 2K-53-628/2020.
18. *Planned Parenthood v. Casey* - 505 U.S. 833, 112 S. Ct. 2791 (1992).
19. *Vo v. France*, ECtHR Grand Chamber Judgment of 8 July 2004, Reports of Judgments and Decisions 2004-VII.

Specialioji literatūra

20. Aliukonienė R. Nusikaltimų žmogaus sveikatai samprata. Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. *Liber Amicorum* prof. J. Prapiesčiui. V. 2012.
21. Alkoholis, rūkymas ir alkoholis nėštumo metu. *Metodika*. 2014 (2019 m. redakcija).
22. ASH PR: New Law Would Ban Smoking While Pregnant Movement Gets Boost With Endorsement by Gov. Huckabee.
23. Barak A. Teisėjo vaidmuo demokratinėje valstybėje. Konstitucinė jurisprudencija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis. Nr. 1. 2006.
24. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. V., 2000.

25. David J. Nixon, „Should UK Law Reconsider the Initial Threshold of Legal Personality? A Critical Analysis“. *Human Reproduction & Genetic Ethics*. 2010, Nr. 2.
26. Draskinytė E. Ar vaiko teisė būti sveikam turi būti saugoma nuo pradėjimo momento? VDU. Magistro baigiamasis darbas. 2014.
27. Dulinskaitė R. Ar iki 22-os nėštumo savaitės neišgyvenusio žmogaus vaisiaus palaikų sunaikinimas kartu su medicinėmis atliekomis nepažeidžia teisės būti oriai palaidotu?. VDU, Teisės apžvalga. 2019. Nr. 1(19).
28. Ewen MacAskill. „Woman who attempted suicide while pregnant is accused of murder“ *The Guardian* (2011 04 15).
29. Gruodytė E. Aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos žmogaus teisių teisimo jurisprudencijos kontekste // *Jurisprudencija*. 2012, Nr. 19(2).
30. Jankauskas K.; Jarašiūnas, E.; Staugaitytė, V. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialios doktrinos nuostatos 1993-2009. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2011.
31. Janne Rothmar Herrmann, “Death Before Life: The Legal Status of Cadaveric Foetuses”, article in the book: *Nordic Health Law in European Context*, 2011.
32. Januškevičienė L. Tyrimas atskleidė – savo kūdikio sveikata Lietuvoje rizikuoja 3 procentai nėščiujų. *Žurnalas Spectrum*. VU. 2018 m. lapkričio 9 d.
33. Jozef H.H.M. Dorscheidt, „Developments in Legal and Medical Practice Regarding the Unborn Child and the Need to Expand Prenatal Legal Protection“, *European Journal of Health Law* (2010, Nr. 5).
34. Jozef H.H.M. Dorscheidt, „The unborn child and the UN Convention on Children’s Rights: the Dutch perspective as a guideline“. *The International Journal of Children’s Rights*. 1999, No.7.
35. Kaminskienė G. Gerianti nėščioji – „kryželis“ dar negimusiam kūdikiui. 2014 m. rugsėjo 5 d.
36. Lynne Chandler-Garcia, *Who Is a Person and Why? A Study of Personhood in Theory and the Law*, (Dissertation submitted to the Faculty of the Graduate School of the University of Maryland, 2012). P. 310.
37. Luscombe R. doctors save baby with rare tumor after performing first ever surgery in utero. *The Guardian* 21 June, 2012.
38. Margaret Brazier, Suzanne Ost, *Bioethics, Medicine and the Criminal Law. Medicine and Bioethics in the Theatre of the Criminal Process. Volume 3*. Cambridge University Press. 2013.
39. Meilius K. *Nasciturus* statusas antikinėje ir modernioje kultūroje bei teisėje. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Mokslinė monografija (bendraautorių). VDU, 2012.
40. Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste. *MRU. Jurisprudencija*. 2011. Nr. 18(3).
41. Parness J. A. „The abuse and neglect of the Human Unborn: Protecting potential life.“ *Family Law. Quarterly* 1986. 20 (2).
42. Pichon J. Does the Unborn Child Have a Right to Life? The Insufficient Answer of the European Court of Human Rights in the Judgment *Vo v. France*. *German Law Journal*. 2006. Vol. 07. No. 04.

43. Piesliakas, V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006.
44. Pikelis A. Baudžiamosios teisėkūros labirintai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimas ir teismų praktika taikant Baudžiamojo kodekso 178 ir 180 straipsnius. V., 2011.
45. Rudalevičienė P. Nėštumo nutraukimas ir psichikos sveikata. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Mokslinė monografija (bendraautorių). VDU, 2012.
46. Serapinas D. Embriono genetika ir raida. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Mokslinė monografija (bendraautorių). VDU, 2012.
47. Širvinskienė G. Kūdikų emocijų ir elgesio sunkumai bei juos prognozuojantys veiksniai. Daktaro disertacija. LSMU. Kaunas. 2014.
48. Valančiūtė A. Vaiko prenatalinė raida. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Mokslinė monografija (bendraautorių). VDU, 2012.
49. Veršekys P. Nusikalstamos veikos sudėties požymio samprata ir ją lemiantys veiksniai. VU. Teisė. 2012. Nr. 82.

Internetiniai šaltiniai

50. FASD Prevention in France. Žr.
<http://fasdprevention.wordpress.com/2011/05/12/fasd-prevention-in-france/>.

SUMMARY

CRIMINAL LIABILITY FOR THE NEW BORN BABY GRIEVOUS BODILY HARM DUE TO THE NEGLEGENCE

Considering human unborn baby and the impact on it in real life, there are two different situations. The first situation, when due to actions of mother she loses her unborn baby (for example, miscarriage occurs or abortion is performed) happens because there is an aim to destroy an organism in woman's body, for an unborn baby to disappear. If a baby is born healthy and dies because of injuries experienced before birth, the person who caused them is completely liable for the intentional murder or careless deprivation of life, depending on the form of guilt. There is another option: dangerous mother's actions can be identified, which have a direct influence on organism, but pregnancy ends with childbirth - a newborn is born alive. In that case, woman performs harmful actions to herself and to progeny, but pregnancy ends with the birth of an alive baby. Therefore, the question arises how to qualify these actions of the woman. In the article, the author tries to find an answer to these questions using philosophical, medical and legal arguments.

KEY WORDS

Serious health impairment, newborn, the moment of birth, drunkenness, criminal liability, negligent fault.